

УДК 378.1

THE ROLE OF MENTAL PROCESSES IN THE COGNITIVE ACTIVITY OF HIGHER EDUCATION STUDENTS**РОЛЬ ПСИХІЧНИХ ПРОЦЕСІВ У ПІЗНАВАЛЬНІЙ АКТИВНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ****Borysiuk I. Yu. / Борисюк І. Ю.,***PhD/д.фарм.н.,*

ORCID: 0000-0003-2824-9118

Molodan Y. O. / Молодан Ю.О*Assistant/Асистент*

ORCID: 0000-0002-2594-8274

*Odessa State Medical University, Odessa, Valikhovsky Lane, 2, 65000**Одеський національний медичний університет, Одеса, Валіховський провулок, 2, 65029***Valivodz I. P. / Валіводзь І. П.,***Candidate of Biological Sciences/к.б.н*

ORCID: 0000-0001-7465-7089

*Bogatskii Physico-chemical Institute of the National Academy of Sciences,**Odessa, Lustdorfskaya doroga, 86, 65000**Фізико-хімічний інститут ім. О. В. Богатського Національної академії наук України,**Одеса, Люстдорфська дорога, 86, 65000***Akischeva A. S. / Акішева А.С.***Aspirant/Аспірант*

ORCID: 0000-0002-0897-1253

*Odesa I. Mechnykov National University, Odessa, Dvoryanska, 2, 65082**Одеський національний інститут ім. І. І. Мечникова, Одеса,*

Анотація. Студенти отримують та закріплюють знання під час освітнього процесу. А з іншого боку, активна пізнавальна діяльність дозволяє здобувачам освіти отримувати необхідні навички, вдосконалювати власні навчальні можливості, завдяки яким вони можуть не тільки ефективно застосовувати отримані знання, але й відкривати нові, бути в пошуку для задоволення своїх пізнавальних потреб. Актуальність даної теми зумовлена потребою формування стійких пізнавальних інтересів та активності, а також підвищенням вимог суспільства до освіти, що є підґрунтям для перегляду використання в практиці вищої школи нинішніх форм та технологій організації освітнього процесу.

Ключові слова: психологічні процеси, пам'ять запам'ятовування, збереження, відтворення.

Abstract. Students receive and consolidate knowledge during the educational process. On the other hand, active cognitive activity allows students to acquire the necessary skills, improve their own educational opportunities, thanks to which they can not only effectively apply the acquired knowledge, but also discover new ones, to be in search of satisfying their cognitive needs. The relevance of this topic is determined by the need for the formation of stable cognitive interests and activity, as well as the increase in society's demands for education, which is the basis for revising the use of current forms and technologies of the organization of the educational process in the practice of higher education.

Key words: psychological processes, memory, memorization, preservation, playback.

Вступ.

Особливістю сучасного суспільства є те, що для того, щоб бути активним конкурентоспроможним його учасником, необхідно навчатись протягом всього життя. А підґрунтям для цього є формування пізнавального інтересу та пізнавальної активності. Проблема формування пізнавальної активності

шляхом впровадження в освітній процес елементів інтерактивних технологій знайшла висвітлення в численних дослідженнях, окремі її аспекти, зокрема потребують подальшого вивчення та вдосконалення.

Нам відомо, що студентський вік - вік достатньо високого розвитку пізнавальних процесів. Навіть студенти першого курсу володіють, як правило, достатньо високою увагою, здібністю слухати і спостерігати предмети і явища, що демонструються, уміння слідувати за логічно розвиваючою думкою лектора. Основи відтворюючої і творчої уяви закладаються ще в загальноосвітній школі. У молоді студентського віку гарно розвинена словесно-логічна пам'ять, на яку лектор часто орієнтується. Студент схильний до роздумів, розмірковувати, до пошуків вирішень наукових проблем як в процесі слухання лекцій, так і в процесі виконання самостійної роботи.

Найпростішим пізнавальним психічним процесом є відчуття відображення окремих ознак і властивостей предметів, явищ, що безпосередньо впливають на органи чуття. Враховуючи пізнавальне значення відчуттів, корисно будувати навчальний процес так, щоб включати в діяльність студентів слухові, рухові, зорові, та інші відчуття. Це покращує запам'ятовування і засвоєння навчального матеріалу студентами.

Сприйняття на відміну з відчуттям більш складний психічний пізнавальний процес. Між ними є схожість: відчуття і сприйняття - це форми відображення предметів і явищ. Відрізняються вони тим, що в сприйнятті відображаються предмети в цілому, по всій сукупності їх властивостей і ознак, а відчуттях - окремі ознаки і властивості об'єктів. Таким чином, сприйняття - це відображення предметів, що діють на органи чуття, явищ у всій сукупності їх властивостей і ознак.

Властивості сприйняття: цілісність (об'єкт відображається як єдине ціле), осмисленість (внесення в сприйняття знань і досвіду), вибірковість (виділення об'єкту із ряду інших), апперцепція (залежність сприйняття від психічного стану, досвіду і якостей людини). Деякі із цих властивостей, наприклад осмисленість, яскраво проявляється в процесі навчання. Так, повніше і точніше сприймається навчальний матеріал, при засвоєнні якого студенти використовують набуті знання і практичний досвід.

Результати навчальної діяльності студентів залежать від пам'яті, таких її процесів, як запам'ятовування, збереження і відтворення. Важливе місце в діяльності студентів належить уяві, мисленню і мові. Роль уяви підвищується при вивченні складної техніки: бо її не завжди можна наочно бачити в дійсності, або принцип її роботи, електронні або інші процеси сховані від безпосереднього сприйняття.

Мислення - складний психічний процес, що дозволяє пізнавати як наочні зв'язки, відношення об'єктів, явищ, так і їх сутність. Воно може бути наочним, оперативним і т. д. Мислення починається з постановки задачі, питання. Потім іде пошук, побудова попередньої відповіді (гіпотези), розумова або практична перевірка прийнятого рішення.

Мислення людини функціонує і проявляється в єдності з його мовою. В будь-якому виді мислення спостерігається роль мови, яка «є безпосередня

дійсність думки». Слова є засобом освіти і вираження понять, суджень, відображення предметів, явищ в свідомості. Зміст і форма мови людини залежать від його професії, ситуації, досвіду, темпераменту, характеру, здібностей, інтересів, станів. За допомогою мови студенти вивчають навчальний матеріал, спілкуються, впливають один на одного і діють на себе. Чим активніше студенти здійснюють усну, письмову, монологічну та інші види мови, свій професійний словник, тим вище рівень їх пізнавальних можливостей і культури.

Увага підвищує ефективність всієї діяльності студентів по виконанню задач навчання, суспільної роботи. Все те, що є предметом уваги, краще сприймається і усвідомлюється, краще запам'ятовується.

Наприклад, стійкість і концентрація дозволяють студенту довгий час сконцентрувати увагу на своїй роботі навіть в умовах зовнішніх перешкод. А ось коливання і відволікання уваги погіршують чіткість сприйняття, точність запам'ятовування, швидкість реакції. Вивчення адаптації уваги до процесу навчання показало, що найбільш швидке пристосування уваги студентів виникає в першому навчальному семестрі. Існує перехідний період (вересень), на протязі якого спостерігаються якісні зміни у увазі, що приводять до кількісних змін деяких її властивостей. Рівень основних властивостей уваги, що забезпечує здачу екзаменаційної сесії першокурсниками, досягається в кінці листопада - на початку грудня. В перехідний період (вересень), період більш інтенсивного пристосування уваги (жовтень, листопад) і передосінній період (грудень) у зв'язку з тим, що увага має суттєві якісну і кількісну різницю, необхідно використовувати відповідні цим періодам форми і методи навчання студентів.

Розглянуті пізнавальні процеси взаємопов'язані і розвиваються в залежності від віку і року навчання у вузі. Є зв'язки між об'ємом пам'яті, об'ємом уваги і показниками мислення. Мислення і мова впливають на протікання відчуттів, сприйняття, пам'яті і інших процесів: сприйняття стає обдуманим і контролюючим, пам'ять - логічною і управляючою, уява - більш глибокою.

Студенти, що мають більш високий показник загального інтелекту, значно вище і по вербальному і по невербальному інтелекту. Успішність у них набагато краща - як на першому курсі, так і на всіх наступних. У більш інтелектуальних вищі показники перцептивної уваги. Взаємозв'язок пізнавальних процесів яскраво проявляється в спостереженні студентів. Спостережливість - це спосіб організації і виявлення пізнавальних процесів, що закріпився в діяльності. Вона розвивається у студентів за допомогою пристосуванню і удосконаленню їх сприйняття, увазі, уяві, мисленню і мові у відповідності з вимогами професійної діяльності. Таким чином, психічні пізнавальні процеси відіграють важливу роль в діяльності студентів. Вони протікають у зв'язку з особливостями їх особистості, поглядами, твердженнями, мотивами і цілями.

Науковці визначають пізнавальну активність як внутрішню готовність до подальших навчальних дій (розумове напруження та практична діяльність) у

процесі оволодіння знаннями, вміннями та самостійні пошуки оригінальних, творчих вирішень завдань. Для забезпечення пізнавальної активності та її утримання потрібно давати такі завдання, які будуть випереджати їхній рівень розвитку, але не на багато. [1, 3]

Одним із шляхів відходу від традиційної організації навчання є застосування інтерактивної моделі навчання. Беручи до уваги класифікацію інтерактивних технологій за В. Ревенко за характером взаємодії, інтерактивне навчання може проходити у формі «учень-комп'ютер». Використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в освітньому процесі дозволяє використовувати в практиці психолого-педагогічні розробки, що дозволяють інтенсифікувати його, підвищити результативність, підтримувати інтерес до навчання, спонукати до пізнавальної активності. Комп'ютеризація освіти передбачає не тільки формування комп'ютерної грамотності, а й є засобом для підвищення продуктивності роботи, ефективності освітнього процесу з різних його сторін. Інтерактивна комп'ютерна технологія навчання дає можливість: розширити можливості для самостійної пошукової діяльності; сформувати навички самостійної роботи, рефлексії; вчити використовувати комп'ютер та онлайнсервіси для вирішення як навчальних завдань, так і для задоволення пізнавальних потреб; розвинути мотивацію до навчання; більш наочно, зрозуміло, конкретно представити навчальний матеріал [4, 5].

Розвиваємо увагу: розвиток спостережливості для виконання наукових досліджень.

Вправи на розвиток спостережливості (Вправа «Обмін»).

Принцип виконання: Об'єднайте студентів у пари. Запропонуйте кожному з пари взяти будь-яку свою річ (ручку, підручник, блокнот) та уважно роздивитися його упродовж 20 секунд. Після цього у парі мають обмінятися своїми предметами і знову впродовж 20 секунд уважно роздивитися предмет напарника. Після цього по черзі в деталях розповісти одне одному про кожен предмет: які й де на ньому є подряпини та інші особливості, за яких умов вони виникли, особливості форми, кольору, а також поділитися своїми припущеннями, хто подарував цей предмет власнику та інше. Завдання кожного – помітити максимум особливостей предмету та бути переконливим у своїх судженнях для співрозмовника. **Рефлексія:** Поясніть, що тренування зорової пам'яті та спостережливості невід'ємно пов'язані з розвитком уваги.

Розвиток спостережливості у науковій діяльності. Тест «Відкрите поле» як один із методів вивчення поведінкових реакцій тварин. Методика «Відкритого поля», яка широко використовується в сучасному нейрофізіологічному експерименті, отримала визнання завдяки своїй простоті та надійності. Впроваджена в практику лабораторних досліджень Hall C. S. у 1934 році, вона дозволяє кількісно оцінити моторну активність щурів за 2-ма компонентами: вертикальній стійці та горизонтальній - локомоція. Крім того, дозволяє реєструвати окремі форми поведінки (захід у центр, нерухомість, кількість полюсів та інше) при всій важкості інтерпретації показників, що реєструються, може дати точні показники - характеристику стану тварин (страх, збудження або збільшення орієнтовної реакції).

Прийоми мнемотехніки. Способи поліпшити здатність до запам'ятовування

1. Незвичайні асоціації
2. Приєм римської кімнати
3. Спосіб палацу пам'яті
4. Використання символів

Щоб процес запам'ятовування інформації залишався для людини нескладним і приємним, необхідно, щоб він також був успішним. У цьому нам можуть допомогти мнемотехніки — особливі методи, які допомагають запам'ятовувати якісь відомості виходячи з особливостей психіки. Останні дослідження американських учених показали, що оптимістичний настрій відіграє важливу роль в розвитку людської пам'яті. Згідно з результатами експерименту Гарвардського університету, людям набагато простіше запам'ятовувати різні явища, предмети або факти, якщо вони асоціюються у них з позитивним досвідом або емоціями.

Ожним з цікавих методів є Дискусія. Суть методу Дискусія є інтерактивним методом, який використовують найчастіше, іноді не обдумуючи, як просте завершення лекції або вільний обмін думками. Для чого і коли застосовувати дискусію як форму занять? Дискусія дозволяє не лише краще запам'ятати матеріал, але й наблизити його більше до себе. Задаючи питання, дискусіант має його сформулювати, «вдягнути» у власну лексику, глибше вникаючи цим самим процес мислення партнера чи викладача. Теж саме «привласнення» проблематики виступає тоді, коли дискусіант протестує або скорочує висловлювання мовця — у будь-якому випадку перестає бути пасивним, по-своєму переробляє новий матеріал. З'являється можливість підтвердження свого. Дискусія розуміння, скорочення, корегування, а це вже робота на власному матеріалі, а не зовнішньому. Хороша дискусія перетворює пасивно отриману інформацію на дію, після чого настає найефективніший спосіб отримання знань. З хорошої дискусії отримує користь не лише окрема особа, але й вся група. Процес мислення стає спільним. Завдяки дискусії дізнаємося не лише те, що хотів сказати викладач, але й те, як ми сприйняли його слова і які є відмінності у сприйнятті та перетворенні нової інформації [7].

Висновок

Засвоєння знань, вироблення переконань, практичні дії лягають в основу психічних процесів, особливо мислення. Ефективність діяльності спеціаліста визначається не тільки властивостями його особистості, але і рівнем функціонування психічних процесів. Тому формування особистості спеціаліста передбачає активізацію і удосконалення психічних пізнавальних процесів у відповідності з вимогами спеціальності і професійної діяльності в цілому.

Отже, налагодження успішної взаємодії спеціалістів передбачає правильне сприйняття ними якостей і дій один в одного. Таке сприйняття формується в процесі колективної діяльності. Також в діяльності студента велику роль грають уявлення. Воно виникають на основі конкретних образів предмета або явища, які раніше діяли на органи чуттів, але в даний момент безпосередньо не сприймаються. Уявлення розрізняють по ведучому аналізатору (зорові, рухові і

т. д.), по змісту (технічні, географічні, педагогічні т. д.). Уявлення впливають на такі психічні процеси, як пам'ять, мислення, уяву, почуття і волю. Вони слугують опорою для пізнання та порівняння об'єктів, наочним матеріалом для уяви та планування поведінки і діяльності.

Література:

1. Корницька І. А. Розвиток пізнавальної активності учнів початкових класів засобами навчальних онлайн-сервісів. *Young Scientist*. № 3 (55) • March, 2018
2. Власова О. І. Педагогічна психологія: Підручник для студ. вищ. навч. закл. – Київ, 2013. – 480 с.
3. Токарева Н.М. Основи педагогічної психології: навчально-методичний посібник / Н. М. Токарева – Кривий Ріг, 2013 – 223 с.
4. Вікова і педагогічна психологія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / уклад.: О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. – К.: Каравела, 2007 – 418 с.
5. Інтерактивні форми і методи навчання у вищій школі: навч.-метод. посіб. / В. В. Ягоднікова. — К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2009. — 80 с.
6. Інтерактивні технології навчання у вищій школі: навчально-методичний посібник / Н.П. Волкова. – Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2018. – 360 с.
7. Інтерактивні методи навчання: Навч. посібник. /За заг. ред. П.Шевчука і П.Фенриха. – Щецін: Вид-во WSAP, 2005. – 170 с.

Статья відправлена: 14.03.2023 г.

© Борисюк І.Ю.